

ва, яке недооцінило важливості проведення роботи серед представників інших національностей, пріоритетність для населення Східної України задач виживання за жорстоких умов окупаційного режиму, насторожене його ставлення до гасел ОУН, певною мірою компрометація її в очах місцевої людності через факти співробітництва, хоча й вимушеного, з окупаційними властями, з одного боку, та жорстка реакція органів військової адміністрації та нацистських спецслужб, репресії по відношенню до прихильників ідеї створення української держави, з іншого, — призвели до того, що у Східній Україні гасла та ідеї ОУН не знайшли тієї масової підтримки, на яку розраховували її лідери.

В. Шайкан, В. Шайкан (м. Кривий Ріг)

Ідеологічні рудименти і український національно-визвольний рух

Радянській історіографії вдалося створити ідеологему, за якою український національно-визвольний рух, зокрема діяльність ОУН і УПА уявлялися як поплічники окупантів або кримінальні угруповання. Ідеологічні рудименти, незважаючи на те, що СРСР рухнув майже 15 років тому, ще настільки сильні у підсвідомості населення, що й до сьогодні не вирішено юридичний аспект проблеми статусу вояків УПА.

На думку певної частини вітчизняних істориків, неправомірно звинувачувати ОУН і УПА у суцільному колабораціонізмі. І зарубіжні історики, і вітчизняні визнають, що колабораціонізм в Україні і державах Західної Європи — це явища різного порядку¹. З іншого боку, радянська історіографія, а також сучасні «ліві» не помічають того, що деякі німецькі урядовці заявляли, що український націоналізм для Німеччини був більш небезпечним ворогом ніж комунізм. Слід пам'ятати, що відступаюча німецька армія через свої розвідувальні органи, гестапо і поліцію поширювала чутки про співпрацю між ОУН, УПА і вермахтом у спільній боротьбі проти СРСР. Радянські партизани, особливі відділи Червоної армії також намагалися нав'язати місцевому населенню думку, що українські націоналісти — це гітлерівські спільники. Певні кола політиків та істориків ніяк не хочуть визнати, що УПА, ОУН(б), частина мельниківців боролися одразу, тільки з неоднаковою інтенсивністю в різний час, проти

© В. Шайкан, В. Шайкан, 2006.

трьох сил: гітлерівців, радянських партизанів, збройних польських формувань². Це підтверджено й правовими актами Міжнародного трибуналу в Нюрнберзі, якими було відкинуто всі звинувачення в колабораціонізмі з гітлерівцями ОУН та її збройних формувань³.

В умовах нестабільного довоєнного суспільства, а потім під час гітлерівського окупаційного режиму, частина населення України з домінуючими рисами негативної ідентичності: індивідуальної сірості, здатності до конформізму, безумовного схиляння перед авторитетами, безпелаяційного визнання існуючих порядків, норм та правил, пристосовницького та пасивного сприйняття бажаних для влади стандартів поведінки та ін., ставала легкою «здобичкою» для гітлерівської пропаганди на окупованій території України, а також на фронті. Отже, поширення впливу нацистської ідеології на частину українського населення було результатом або формою переживання періоду жорстокого гітлерівського окупаційного режиму, що призвело до виникнення такого складного, соціально-психологічного, етичного явища як ідеологічна боротьба.

Заслуговує на увагу позиція К. Бондаренка, який толерантно запропонував, по-перше, дивитися на вітчизняну історію очима громадянина України, а не Польщі, Росії, США або інших держав, по-друге, вивчати історію на основі архівів, а не тільки мемуарів. По-третє, необхідно розрізняти колабораціонізм націй, які мали державність напередодні Другої світової війни і колабораціонізм тих націй, які її не мали. К. Бондаренко підкреслював, що українці опинилися між двох злочинних окупацій і їм необхідно було обрати меншу за злочином. Він також запропонував навчитися розрізняти дивізію СС «Галичина», УПА, ОУН, та не плутати дивізії СС і дивізії Ваффен-СС⁴.

Відомий український історик М. Коваль охарактеризував ситуацію, в якій опинився український самостійницький рух, і дійшов висновку, що в тоталітарну епоху 1930–50-х років він не міг не бути екстремістським за методами своєї боротьби, а тому жорстокість з одного боку породжувала жорстокість з іншого⁵.

Сучасна вітчизняна та зарубіжна історіографія про український національно-визвольний рух поповнилася працями, які написані упереджено та тенденційно. На нашу думку, ця ідеологічна заангажованість пояснюється тим, що дослідження базувалися переважно на спогадах тільки тих, хто постраждав від діяльності ОУН і УПА. Такі автори, як В. Поліщук⁶, С.Чув⁷ не враховували того, що в органах місцевого управління, поліції активно співпрацювали з гітлерівськими окупантами не тільки відверті колаборанти, а й люди, які були тісно пов'язані із українськими націоналістами, із радянськими партизанами, а також агенти НКВС, підпільники. Парадокс в тому, що участь в роботі окупаційних органів

місцевого управління агентів НКВС та радянських патріотів не вважалася колаборацією, а співпраця з окупантами певної частини оунівців на користь українського самостійного руху кваліфікувалися тільки як зрада.

Отже, сьогоденні завдання істориків полягає в тому, щоб, спираючись на історичні джерела, знайти вірну оцінку українського самостійницького руху, не вибілюючи його і не поливаючи брудом і образами в угоду певним політичним силам.

Примітки

- ¹ Лисенко О. Актуальні проблеми історії України періоду Другої світової війни // Українська Повстанська Армія — феномен національної історії: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. — Івано-Франківськ, 2003. — С. 7–8.
- ² Сергійчук В. Боротьба за волю, а не коляборація // *Визвольний шлях*. — 2001. — Кн. 3. — Берез. — С. 60.
- ³ Там само. — С. 61.
- ⁴ Бондаренко К. История, которую мы не знаем. Или не хотим знать? // <http://www.zerkalo-nedeli.com>.
- ⁵ Клоков В.І. До питання про етапи формування історіографії Великої Вітчизняної війни // *Сторінки воєнної історії України: Зб. наукових праць*. — К., 1998. — С. 23–24.
- ⁶ Поліщук В. Гірка правда: Злочинність ОУН–УПА: Сповідь українця. — Донецьк: Донеччина, 1996. — 496 с.
- ⁷ Чуев С. Проклятые солдаты. — М.: Изд-во Эксмо, Изд-во Яуза, 2004.

А. Подольский (г. Киев)

Проблематика коллаборации на землях Украины в эпоху Холокоста: анализ современных научных и общественных интерпретаций

Проблематика коллаборации является одним из самых сложных аспектов в изучении истории Холокоста для украинской историографии. Пока не было издано отдельной работы по этой проблематике, однако концептуальные подходы в украинской исторической науке по теме коллаборации украинцев и другого нееврейского населения Украины постепенно уже сформировались. В одной из первых работ по этой теме